

A SZÁZ ÉVES

ANDREÁNSZKY GYULA

A legszegényebbet, a legszerencsétlenebbet választottam ki, hogy azokról emlékezzek meg, akik nélkül talán tíz évvel később, s talán telere fejlődött volna ki a magyar sajtó ebben az országban.

Ötven évvel, s még kevésbé száz évvel ezelőtt; nem tudott volna egyetlen magyar ujság egy kolónia magyarságára szorítkozva étezni.

Fel kellett a szerteszórt magyarokat keresni. A városoktól messze fekvő kis bányatelepeken, a ludson menti téglaverő yardokban, az acélipar központjaiban sorra kellett járni a magyarlakta "burdosházakat", ami akkor sem lett volna éppen könnyű, ha azokhoz mindegyik vonatokon lehetett volna eljutni.

A hajdan híres Congo bánya legalább öt mértföldnyire volt a legközelebbi vasut állomástól, s az azon a vidéken lévő ohioi szénbányák, amelyekben azt hiszem először dolgoztak Amerikában magyar bányászok, mind mértföldekre voltak állomásoktól.

A Scranton körüli keményszénbányáknak személyvonattal megközelíthető állomásai szintén nem voltak, s a west virginiai Holden vagy Thacker bányákat szintén csak gyalog lehetett megközelíteni, s bizony például Omarhoz ez a gyalogut hét mértföld volt.

HIMLER MÁRTON

MAGYAR SAJTÓ

HIMLER MÁRTON

Írta:

A Roseton, Duches, stb. téglatelepeket három-négy mértföldnyire meg lehetett közelíteni a Hudson Riveren járó kis "grocery-hajókkal", az ut többi részét gyalog kellett megtenni.

A magyar betű apostolai voltak, akik az apostolok lován a félországot bejárták, hogy az újságokat terjesszék, s azok nem voltak keresett portékák.

A magyar fakvából kijött zsellérek, a nagy birtokokról ideszakadt urasági cselédek nem voltak épen szomszások a magyar betűre, az sem igen érdekelte őket, hogy a nagyvilágban mi történt, a Monongahela bányákba reggel négykor járó és estig dolgozó bányászok nem igen értek rá olvasni, s a 1900—1910 közt ide érkezett magyarok egy meg lehetős százaléka csak később, itt tanult meg olvasni.

S mikor itt-ott mégis hajlamos volt egy-egy magyar, hogy egy napilap félévi előfizetésére adjon két dollárt, vagy egy hetilap egy évi előfizetésére egy dollárt (mert ezek voltak az árak 1914 előtt, mikor még a New York Times ára egy cent volt) valamelyik burdos megszólalt, hogy a régebben megrendelt valamelyik lapból nem kapott csak három-négy számot, mert a negyedik szám után a lap megszűnt, s ez nem segített az

ügynöknek.

S mert lapok gyakran indultak és gyakran szűntek meg, ilyesmivel mindig találkozott, aki előfizetésre akarta a magyart rábírni.

Az is gyakran megesett, hogy ha előfizetés megújítása végett kopogtatott az utazó ügynök egy magyarhoz, az mérgesen lemondott az újságról, mert a lapban valami nem nyerte meg a becses tetszését. Sok újságolvasó ma sem érti meg, hogy a lapok a híreket közlik, akár kellemesek azok, akár nem, s hogy mindenkinek a véleményével nem egyezhetik meg a vezércikk.

Nem csoda, ha utazó ügynökségre csak azok a tanultabb magyarok vállalkoztak harminc-negyven-ötven évvel ezelőtt, akik az egyébként rendkívül szűkre álló tányérosogatást vagy porterséget megunták, vagy akik pedlerkedni akartak, s ha azt ujság képviselőjével támasztották alá, nagyobb bizalmat reméltek találni.

Az sem nagy csoda éppen, hogy a nagyon sovány jövedelem mellett a munkát a legtöbb nem-birta, hogy tíz ügynök közül — mert nagyon sokan voltak és nagyon gyakran változtak — kilenc adós maradt az ujságnak, s még jó volt, ha beküldte legalább azoknak a neveit, akik fizettek az ujságért.

Minden lapkiadó tudta, mikor egy-egy ügynököt megbízott, hogy a végén — de esetleg már az elején — az ügynök a pénzt vagy legalább annak egy részét megtartja, de lehetetlen volt nélkülük a lapterjesztés.

A pénzek megtartásánál is kellemetlenebb volt olyan eset, mikor az "ügynök" voltaképpen pedler, s a lap palástja-alatti arany fülbevalót adott el, ami bele dagadt az asszonyok fülébe, vagy tajtékpipát, amit gipszből csináltak, mert olyasmért természetesen a lapot okolták.

Hosszu időt vett igénybe, amíg legalább a napilapok annyi előfizetőt tudtak szerezni, hogy egy-egy kerületi irodájuk a nehéz munka mellett tisztességes megélhetést biztosított az irodák vezetőinek, s így módjukban állt, hogy azokba megbízható tisztességes embereket nevezzenek ki, akik nem csapták be sem az előfizetőket, sem az ujságot. Természetesen akadtak tisztességes utazó ügynökök is, de azoknak a legnagyobb része előbb-utóbb vagy kerületi irodát kapott, mikor a lapok odáig elértek, vagy valahol letelepedtek és állandóbb, s kevésbé nehéz foglalkozást szereztek maguknak.

S azért választottam ki Andreánszky Gyulát fejcímnem, mert ő volt talán az egyetlen, aki közülük évtizedekig, s egészen a haláláig megmaradt utazó ügynöknek.

Andreánszky Magyarországon, úgy tudom, jegyző volt, s nagy bánattal, boldogtalanul végződött családi teherrel érkezett ebbe az országba.

Nagyon rövid időre megpróbált bányában is dolgozni, azt azonban nem bírta, s ugy huszonöt évvel ezelőtt felcsapott utazó újságígnőknek.

A két Virginiában először a Népszavát képviselte, de csakhamar rájött, hogy csupán abból lehetetlen volt abban az időben megélni, s lassan önállósította magát, vagyis felvette az előfizetést akármelyik lap részére.

Minthogy azonban a szívére ütött sebet mindig feledni próbálta, egyre gyakrabban nézett a poharak fenekére a vendégszerető bányász házakban, amiből azután különböző komplikációk keletkeztek, s azok sok kellemetlenséget okoztak. Néha csak hetek elmúltával találta meg azokat a papirdarabokat, amikre az itt ott felvett előfizetéseket felírta, mikorra már mérges leveleket irtak a kiadóhivatalokba, akik hetek előtt fizettek, de újságot nem kaptak.

Néha elfelejtette, hogy melyik banknál helyezte el azt a pár dollárt, amiről a csekket beküldte s alig volt magyar lap, amelynél néha Andreánszky féle "rossz csekkek" nem voltak.

Lassan, évek alatt olyan erősen rabja lett az itálnak, hogy magát teljesen elhanyagolta, s ezek a komplikációk egyre gyakoriabbak lettek, s hogy a bányászok leginkább a mosdóshatyban adtak neki szállást, ha megjelent a házukban.

De akkorra már annyian és annyira ismerték, sajnálták és — szerették — hogy a lapok is, az előfizetők is mindent elnéztek neki, sőt voltak bankok West Virginiában és Virginiában, honnan akkor sem küldték vissza az Andreánszky néhány dollárjáról szóló csekket, ha előre tudták, hogy azt — leírják.

Lecsuszottságában, sőt ma kimondhatjuk, le-
züllöttségében is talpig és holtig becsületes em-
ber volt, ha berugott állapotban rossz csekket
küldött, s arra később emlékezett, a hibát pó-
tolta. Akkor is, ha a lapok nem irtak rá, s nem
említették, hogy az utolsó csekk nem volt jó.

Néha bizony — az utolsó éveiben — itt-ott az
árokban is aludt, de csak akkor, ha azt nem vette
észre véletlenül egy-egy magyar bányász, mert
ha észrevették, akkor bevitték, ha nem is a tiszta
szobába.

Mikor meghalt, a magyar bányászok nemcsak
becsületes temetéséről gondoskodtak, de sirjára
szép követ is emeltek. Talán nemcsak mert saj-
nálták és szerették, hanem mert ő volt az "utol-
só Mohikán" abból a fajtából, amelyet illet meg-
említeni mikor a magyar sajtó száz esztendejéről
beszélünk.

Sokan voltak, sok bosszúságot szereztek, sok
anyagi kárt okoztak az előfizetőknek és a lapok-
nak, de nekik jutott a legnehezebb és leghalál-
atlanabb munka a magyar sajtó kiépítésében, s a
Gerlitsekre, a Jaczkókra, az Andreánszyakra
szükség volt.

Sándor

Árpád